

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מבון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466
alehzayis.com | fax: 732.865.7002

עלה טבת

עשרה בטבת - ענינו של יום

ע"פ ספר לעזר לבי על ימי חנוכה, עשרה בטבת, שזכב"ם ופזורים מאת הרה"ג ר' אליהו צבי צוקרמן שליט"א

אומרים בסליחות "בשלשה מכות בחודש הזה הכנינו" שבאמת היו שלש תעניות, ח' טבת, ט' טבת, ועשרה בטבת, ומובא במגילת תענית דח' טבת הוא יום תענית צדיקים, לפי שביום זה התורה תורגמה ליוונית, ובא לעולם חושך שלשה ימים - עד עשרה בטבת. חושך זה הוא מחמת שאור התורה נפגם והתורה כבר אינה כנתינתה מסיני, שעד תרגום התורה, היתה התורה מסורה מרב לתלמיד וקדושתה נשמרה מיום שניתנה בסיני למשה רבינו, ולאחר שתורגמה התורה, ניטלה כביכול קדושת התורה.

וכן ט' טבת הוא יום תענית צדיקים, ובשו"ע (סימן תקפ סעיף ב) כתב, לא נודע איזו היא הצרה שאירעה בו, ובט"ז ומגן אברהם הקשו, שהרי איתא בסליחות דבט' טבת מת עזרא הסופר. [ויש אומרים שבאותו היום נולד 'אותו האיש' ויום תענית הוא לנו, ומפני דרכי שלום כתב השו"ע שלא נודע מה הסיבה של התענית.]

ומטו משמיה הדחתם סופר, שבאמת טעם התענית משום מיתת עזרא, והא דלא נודע איזו צרה אירע בו, הוא רמז דכאילו 'לא נודע [חסרון שעי"י] מיתת צדיקים', והיינו שעזרא הסופר תיקן שהתורה תיכתב בכתב אשורית (סנהדרין כא, ב), וא"כ מיתתו היתה קשה לישראל, שנחסר מהם גדלות זו שבתורה. אבל כיון שתרגמו את התורה ליוונית ונכתב בכתב אחר, נשתכח מעשיו של עזרא הסופר. ונחשב כאילו לא נודע למה מתענים בט' טבת.

ויום עשרה בטבת עצמו שמתענים בו, הוא משום שבאותו יום התחיל החורבן, שהתחיל המצור סביב חומת ירושלים. ובספר נועם שיח ממורינו הג"ר שניאור קוטלר זצ"ל כתב, דענין החומה הוא חיזוק חומת ישראל, שדברים חיצוניים לא יוכלו לשלוט על קדושת כלל ישראל, כמו שהיתה חומה על ירושלים וחומה על בית המקדש.

ועוד יש לפרש דענין 'חומה' הוא האחדות של כלל ישראל, שהוא יסוד השראת השכינה, והיינו שמהותה של חומה היא לאחד את כל מה שנמצא בתוכה, ולשלב את כל הכוחות היחידים לחטיבה אחת. והטעם שבימי עזרא לא נתחייבו מן התורה בתרומות ומעשרות, לפי שלא עלו כל ישראל לארץ ישראל, וביאת כולכם הוא תנאי בקדושת הארץ לענין תרומה. ומבואר מזה שכל עוד שכלל ישראל אינם מאוחדים באיחוד גמור, לא תיתכן קדושה מושלמת של הארץ, וחסר בעצם הקדושה, כי יסוד השראת השכינה וקדושה שבישראל היא ע"י ושכנתי בתוכם, היינו בתוך כל אחד ואחד, וזה אינו אלא כשכולם מצטרפים לחטיבה אחת.

מורינו הג"ר שניאור קוטלר זצ"ל עם הגר"ם טייטלבוים מסטמור זצ"ל

עלה נביאים

חיוב קיום אזהרות הנביאים

ע"פ ספר לימודי השם למהר"י שטייף על ספר תנא דבי אליהו, מתוך קונטרס דברי קבלה כת"י הובא בהערותיו של המו"ל הרב עמרם צבי בלייער שליט"א

יש לחקור אם כל מה שנכתב בנביאים וכתובים נקרא 'דברי קבלה' לענין שנהיה מזהרין בכל מה שכתוב בכתובים ובנביאים, כמה שמוזהרין לקיים דברי קבלה, או שנימא שרק אותן פסוקים שהובאו מפורש בש"ס שכוונת הקרא הוא לאזהרה או לציווי, רק הן נקראין דברי קבלה, ומה שלא נזכר בש"ס אולי הוא רק נאמר למעלות ומדות, ועצה טובה, ולתוספת מעלה, ואינו אזהרה וציווי שנתחייב לקיים. והנה מה שנזכר בש"ס ובדברי קבלה הוא מעט מזעיר ממה שנכתב בתורה נביאים וכתובים, וצריך טעם למה לא הובא בהש"ס כי אם אותם פרטים.

ואם נימא דמה שלא הוזכר בפירוש בהש"ס אינו אזהרה אלא דרך עצה טובה, תפרש לן אותו המימרא, וכן מה שנזכר בכתובות (כב:): הסר ממך עקשות פה בשם רב אסי, והעירו בתו' שם (ד"ה משום): הלא קרא הוא, ובזה יש לומר דרב אסי אמר, ששלמה המלך בא להזהיר לאדם, ולא רק ליעצו בדרך עצה טובה, ועל כן הביאו בהש"ס משמיה דרב אסי, דאילו רב אסי היינו אומרים דקרא רק עצה טובה קא משמע לן, ויש לעיין בזה, וכן כוונת רבי מאיר בהאי דברכות (סא). אך עדיין קשה מנליה לחז"ל לקיים איזה פסוקים לאזהרה ולא אינן.

והנה אמרינן (תענית ט): ליכא מידי דכתיבי בכתובי דלא רמיזי באורייתא, ואם כן כל דברי כתובים המה מרומזים בתורה, ובדאי צריכין לקיימם. אמנם יש לומר, מדלא כתבה התורה אותו הענין בדרך אזהרה מפורשת, כי אם דרמיזי, על כרחך דדעת התורה הקדושה לא היתה לחייב או להזהיר לכל אדם בזה, כי אם מי שימצא הרמז בה יהיה לו לטובה ולתוספת שכר כשיזהר, ואם כן י"ל שגם מכי אתא הנביא והזהיר, לאו לאזהרה גמורה הוא בא אלא לתוספת זכות ולעצה טובה.

והנה בדברי קבלה גופה, אם נימא שכל מה שנזכר בתורה נביאים וכתובים הוא נדון כדברי קבלה וצריך להזהר בהם, יש לעיין טובא במה שכתוב בנביאים וכתובים בדרך שלילה, אם הוא גם כן אזהרה, כגון: "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים" (תהלים א, א), דנראה דהנביא שרצה להזהיר שלא לילך בעצת רשעים, אך לא אמר כן בפירוש דרך אזהרה אלא דרך שלילה, ובתורת 'מכלל לאו נשמע ההיפוך', ויש לעיין אם זה גם כן הוא כמו אזהרה, או דלא נאמר 'מכלל' לענין אזהרה, אלא שהנביא רצה לשבח מי שזוהר, וגם מי שאינו נזהר בזה אין לו עון וחטא.

והנה יש כמה וכמה ענפי יראה ומוסר שכתבו הספרים הקדושים, להלהיב לבבות בני ישראל ליראת ואהבת ד', וכמה וכמה עניני דרך ארץ ומדות, וכתבו עליהם הרבה רמזים ושהם ענפים ממצוות התורה הקדושה, ועיין בזה הרבה בספר הקדוש המשך בעמוד 2

הג"ר יונתן שטייף זצ"ל במרכז

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א		מוצאי שבת	
ערב שבת י' בטבת	ליל שבת	יום השבת	מוצאי שבת
עלות השחר (16 מעלות) 5:48	הדלקת נרות 4:16	סו"ז קרי"ש מג"א (לפי האופק) וגר"א 8:51/9:36	ג' כוכבים קטנים רצופים (8.5 מעלות) 5:21
מנחה גדולה (חצי שעה שוה) 12:25	שקיעת החמה (צריך להחמיך ב' דקות) 4:34	סו"ז תפילה מג"א (לפי האופק) וגר"א 9:53/10:23	ע"ב דקות 5:48
מנחה קטנה (איסור מלאכה) 2:39	צאת הכוכבים בינונים 5:15	חצות (טעודת שבת להי"ח) 11:55	ר"ת לחשבון 16 מעלות \ אכטיל 6:03/6:05
פלג המנחה (מג"א לפי אופק) 4:02	זמן קר"ש של ערבית (לערבית ולפני הסעודה) 5:20	שקיעת החמה 4:35	חצות הלילה למלוא מלכה 11:56

שנה ד: גליון יד | שב"ק פרשת ויגש ה'תשפ"ד

מאד נהניתי ממה שכתבתם בגליון מהלך מחודש, שיוסף הצדיק חשב שאחיו מכרו אותו בהסכמת אביו בגלל אשר גבה ליבו לחשוב מחשבת מלוכה וממשלה על אחיו והוריו. בליל שבת שעברה שמעתי מאחד מגדולי דורינו הגאון ר' משה מרדכי קארפ שליט"א שאמר ממש על דרך הנ"ל, ובתוספת ביאור למה חשב יוסף שמעשה מכירתו נעשית בהסכמת אביו.

ותו"ד בקיצור [כפי הבנתי] הוא, שבאמת מתחילה כאשר שלח יעקב את יוסף לראות בשלום אחיו ובשלום הצאן, היה הדבר קצת תמוה בעיני יוסף, למה אביו ישלח אותו בשליחות כזו, לראות את שלום אחיו ושלום צאנו, בהיות שאביו יודע שאין שלום ואחווה ביניהם. ומה יותר גדלה התמיהה אצלו כאשר אמר לו ה"איש" המלאך גבריאל, "נסעו מזה כי שמעתי אמרים נלכה דתינה" ופירש רש"י וז"ל, נסעו מזה, הסייעו עצמן מן האחווה. נלכה דתינה, לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם עכ"ל. ועל פי דרכנו אין ספק שכאשר שמע יוסף דברים אלו, הוא 'הבין' ביתר בהירות את סיבת שליחות אביו, שאביו רוצה לשלוח לו לעמוד בפני הבית דין של אחיו, לדון אותו על הנהגותיו. אלא שבכל זאת קיבל יוסף את גזירת אביו, והמשיך בשליחותו לעמוד לפני הבית דין של אחיו. וכאשר הסכימו להמיתו, ואח"כ לשלוח אותו לבור, ולבסוף למכור אותו לעבד, לא מצינו שיוסף הצדיק שהיה איש גיבור מאד, השתדל לעמוד כנגדם, רק מצינו (בראשית מב, כא) "שהתחנן

עליהם". וכל זה היה בגלל מדרגתו הרמה לקבל ציווי אביו לעמוד לפני אחיו בדין, ומשום כך במשך כל השנים שישב יוסף במצרים לא חשב לגלות לאביו שהוא עודנו חי, שהרי לפי הבנתו אביו עצמו הסכים להריגתו בבית דין.

יהא רעוא שתמשיכו בעבודתכם החשובה להגדיל תורה ולהאדירה

מאי מאקאווי

ראיתי בגליון עלים לפרשת מקץ בהערת המערכת שהבאתם את דברי המאסף בש"ס ויולגא ורציתי להעירכם ולהאירכם לדברי מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי זצוק"ל בספר "דרך שיחה" חלק א' פרשת מקץ שכתב שכל דבריו שם טעות, דאם כן איך אמר יוסף כי גנוב גנבתי וגו' אם אביו שלחם, וכן הרי שמע שאמר ראובן כי זה בא על "אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו וגו'".

ברכה והצלחה, מלך אלוקסון

מיקומו של הלל במשנת הראשונים

בגליון פרשת וישב דן הרב הלל שמעון שימאנאוויטש בטוטו"ד מפני מה כלל הרמב"ם את דיני הלל בהלכות חנוכה, ואבוא אחריו כעני מנקף בראש הזית.

הרב בעל העיטור סידר הלכות ההלל בהדי סוכה ולולב. וטעמו (ל: א) לפו"ר לפי שהיא סדורה לו ראשונה במועדות (והיא גופה צ"ת מ"ש דאקדמה לחג המצות, וגם לא לסדר בריאת העולם נקטינהו

מדאקדמה לשופר ויוה"כ). ב) או שכן נסדר בש"ס סוכה (לח, א). ג) או לפי שגומרים אותה כל שמונת ימי החג. ד) או דשייכא ביחוד ללולב לפמ"ש (פסחים קיז, ב) אפשר ישראל נוטלין וכו' (אבל של פסח בשחיטתו מערב ולא באכילתו), וכן לפמ"ש הגרי"ז דשמחה האמורה בלולב היינו בהלל.

[ואעתיק מן הרשום בזה, בויק"ר פ' אמור מפרש לקרא ד"ועם נברא יהלל י-ה" בלולב עיי"ש. ובתוס' דל"ח דענוע דאנא ה' מקרא ד"אז ירגנו", ובשוח"ט י"ג תנו לולב והללו לפני וכו'. ובירושלמי נפקא לן לפסולא דיבש מקרא ד"לא המתים יהללו י-ה". ועיי' רמב"ן פסחים לה ע"ב שיש בלולב משום מצוה הבאה בעברה מפני שמהללין בה. ועיי' ר"ן דל"ב ע"ב דרבנו יונה מנח סימנא בשיעורא דלולב עה"פ "מי בעל דברים וגו'", שהלולב שנאמר בו דברים הרבה דהיינו ברכת לולב והללו וכו'. ובאזהרות ר"ש הגדול (אתה הנחלת) "חלות פני א-ל בשבעת ימי החג בפרי עץ הדר ובקלוס ערבי נחל, זמרה והלל לתת בהדס ורוב הודיות בכפות תמרים". ובאזהרות רס"ג ע"ס הדברות, "במאגדות לולב להלל את שמי". ובמערכת ליל ל' ב', "נוטלים לולב שבעה בהלולם, זכר למקדש לעשות בגבולים". ולהלן שם, "שם הנכבד שבעה להדר בלולב ובפרי עץ הדר, תשבחות לו למלל ולגמור בו את ההלל". והרב מטה משה בשיר המצות סלת נקיה "ולשבח בד' מינים הנבחרים". וע"ז סובב והולך מרבית פיוטי החג, ועיי' מערכת ליל ל' ב' וקרוכות ליום ב'.

ואחתום כמצווה, יפאל

כתב שתחת הצורה

ע"פ ספר קובץ חבורות הלכה חלק ד, מאת הרב נפתלי צבי לעשקאוויטץ שליט"א

ספר (סי' עז). ועפ"ז התיר לקרוא שמות חנות ושמות משפחות ושם הרחוב אף כשאין צורך הגוף. וכן בארחות שבת (פכ"ב סע' קמו) הביא היתר זה, ובהערה כתב דהא דאסורין לקרוא רשימה של שמות אטו שטרי הדיוטות, צ"ל למג"א כיון שיש רשימה שלימה ויש קשר בין כולם גזרו אטו שטרי הדיוטות.

אבל במחזה אליהו ז"ל (בתשובה ו שם ובמילואים לפכ"ח סי' א) חולק על זה, דבפשטות אף כשכתוב שם החיה תחת התמונה אסור, וגם כוונת רש"י וש"ע הם לב' אופנים, צורת חיה ורק כתוב שמה, וגם צורת מעשה כדוד וגלית. ותמוה שהיתר כזה יהיה טמון בס"ג כמג"א ולא כתבוהו הפוסקים כאן בס"י ש"ז. ובפשטות כוונת המג"א שם רק לבאר שאינו שטרי הדיוטות ממש כיון שאין בו עסק ורק הוה גזירה אטו שטרי הדיוטות, וממילא אפשר להתיר באופן שנחשב צורך הגוף. וכן כתב בספר החיים (סו"ס שכב) שאסור לקרוא שמות על פתקאות של גורל, והביאו המ"ב (סי' שכב ס"ק כד).

תגובות המערכת: בענין התמונות המופיעות בגליון זה עם כותרות, הדבר נעשה ע"פ הוראת חכם מהרבה טעמים וסברות חזקות, ועוד חזון למועד לפרסם פרטי הדברים.

כתב המחבר (או"ח סי' שז סע' טו), כותל או וילון שיש בו צורות חיות משונות או דיוקנאות של בני אדם של מעשים, כגון מלחמות דוד וגלית, וכותבים זו צורת פלוני וזה דיוקן פלוני, אסור לקרות בו בשבת, ע"כ. והטעם גזירה אטו שטרי הדיוטות.

והנה במג"א (סי' שכב ס"ק ה) מדבר אודות פתקאות שהיו כותבין עליו כדי לקבל יין וכדו' בחנות, וכתב דאם רק כתוב עליו שם האיש אין בזה משום שטרי הדיוטות, דלא מקרי שטרי הדיוטות אלא כשכתוב בו איזה עסק. והקשה עליו בא"ר (סי' שז ס"ק לא), מאי שנא מכתב שתחת הצורה? ובאיל משולש (פ"י) תירץ דהנה אין איסור להביט על הצורה בלבד, רק כתב המסביר שזהו מלחמת דוד וגלית יחד עם הצורה הוה כתיבת עסק. ואין ה"נ אם רק כתוב תחתיו רק שם בלבד, מותר. ודייק מלשון רש"י וש"ע שרק משום דיש בדיוקן מעשה של מלחמה והכתב מסביר את המעשה, לכן נאסר. והביא מהלך זה בשם כמה גדולים - הגרי"ש אלישיב ז"ל הגר"ח קניבסקי ז"ל ור"נ קרליץ ז"ל שהסכימו לזה, וכ"כ במגילת

במדרשי חכז"ל ובתורה נביאים וכתובים שצריך לקיימם, ואם לאו חס ושלום יענש, ואם יקיים יקבל שכר כמצווה ועושה ולא לבד כאינו מצווה ועושה, וצריך כל אדם לחפש ולמצוא כל דברי מוסר ויראה שנכלל בתורה נביאים וכתובים לפי השגתו, על דרך שאמרו (מסכת אבות פרק ד משנה יג): ששגת תלמוד כו'.

והיה מן הראוי לצרף כל הדרשות שדרשו חכז"ל על פסוקי תורה נביאים וכתובים שיש בהם אזהרות וציווים, ולעומתם אותן האזהרות וציווים שנכתבו בתורה נביאים וכתובים ולא נזכרו בדברי רבותינו ז"ל, כדי שיהיו שמורים וערוכים, ונדע להזהר בהם, וכמו שעשו מוני המצוות בסדר התורה.

המשך מעמוד 1 דרך פקודיך, ובודאי מי שרוצה להתנהג כן, ואמנם גם מי שלא נזהר אי אפשר לומר עליו חס ושלום עברין, אם לא עבר על מה שמפורש בש"ס ופוסקים, כי כתב הר"מ (הלכות ממרים): שמשעה שנשתיים הש"ס אין בנו כח לחדש גזרות ואיסורים, או להוסיף או לחלוק עליהן חס ושלום. רק כל יחיד בודאי קדוש יאמר לו אם עושה לעצמו גדרים וסייגים.

והנה בספר חסידים מרבי יהודה החסיד (סימן קנג) כתב: שעל כן כתב אותן אזהרות, כי מחוייב האדם לדרוש מעצמו מה טוב וישר בעיני ד', ומה שצריך להזהר ממנו, שאם לא כן יענש עיין שם. אם כן נראה שמכל שכן מה שנזכר

אלמלא היה ראובן יודע

מתוך שו"ת פרשת מרדכי אורח סימן ז מאת הגאון רבי מרדכי בנעט זצ"ל, י"ל מחדש עם הוספות הערות וצייונים ותשובות נוספות מכת"י ע"י הרב יוסף ארי' הלוי קליין שליט"א

ישא ברכה ושלום, למשמרת עולם, ה"ה הרב המופלג ומופלא מו"ה יודל נ"י אבדק"ק לאמניץ יע"א.

ראשי אנשי קהלו שאלו ממני ע"ד אדם מסוים שם, התנדב סך אלף זהובים לבני בימה (במה) שקורין בס"ת שם בביהכ"נ, והציבור מעכבים בידו באמרם ג"כ לבנות בבית מקדש מעט, ולא לקרוא עליו שם יחיד בלבד כי חרפה הוא להם. ומעכ"ת בורח להורות להם דבר בזה מפני המחלוקת, ע"כ אודיע להם הדין עם מי, ועל כן הנני אשים מילי למעכ"ת את הנראה בעיני דין אמת לענ"ד.

במג"א בסוף סימן קנד [ס"ק כג] הביא בשם ספר חסידים [סי' תקג], "אחד בנה ביהכ"נ, ורצו הקהל להשתתף עמו, ולא רצה כדי שיהיה לו ולזרעו לשם, וכלה זרעו" עכ"ל. אך קודם לזה הביא תשובת הרשב"א [ח"א] סי' תקפא, "ראובן היה לו בית סמוך להיכל ביהכ"נ וכו', והסכימו שיעשה מן הבית היכל לביהכ"נ וכו', ורוצה לכתוב שמו עליו, אין יכולים לעכב עליו וכו'". מזה נראה לכאורה דהך

דספר חסידים משנת חסידים הוא ולא מדינא. ואי נמי פליגי, קיי"ל כרשב"א דפוסק מפורסם הוא. מיהו י"ל דלא פליגי כלל, דרשב"א מיירי בלא רצו הקהל להשתתף עמו תחילה, על כן נאה לו לקרוא שמו עליו.

וי"ל עוד לחלק דבנידון של הרשב"א לא היה באפשר לעשות היכל כלל ע"י נדבת הציבור, רק ע"י אותו שנדב ביתו הסמוך לביהכ"נ, ובכה"ג דאי אפשר ע"י אחרים ודאי ראוי להיות המצוה נקראת על שמו לבד. ויתכן לפרש בזה דברי רז"ל שהביא הרשב"א שם בזה"ל, "דאיתא במדרש [ויקרא רבה לד, ח] שאלמלא היה ראובן יודע שהתורה תכתוב [בראשית לו, כא] וישמע ראובן וכו', היה מוליכו בכתיו או אביו", ורבים תמהו וכי ראובן בשביל יהרא ביקש להציל. ולדרכינו נראה דראובן היה חושב שהאחים ינחמו על מחשבתם אשר חשבו רעה על יוסף, וכמעט יעבור זעמם, על כן לא הוצרך להציל רק לפי שעה, ולזה אמר השליכו אותו אל הבור. אבל באמת שהתורה העידה, שלולא ראובן שהציל לא היה אפשר כלל הצלתו באופן אחר, כי עתקו מחשבתם על יוסף עד יגמרו זעם לבבם, כי על כן נקראת מצוה זו של הצלתו בתורה על שם ראובן, וזהו למופת שלא היה אפשר הצלתו כי אם על ידו, ואילו כן ודאי היה ראובן נושא אותו על כתיו להצילו מידים לגמרי, והוא פירוש יקר לפי הנ"ל.

עלה גאון

לה פרישת שלום בכל יום, אך לא התראה עימה פנים בפנים ביחידות.

היה יושב בתענית הפסקה פעמיים בשבוע, ובשנתו היה מורגל לקום כל שעתיים, שוכב וקם שוכב וקם, בכדי לסגף את עצמו ושלא ליהנות מן השינה. בספר 'מעשה צדיקים עם דברי צדיקים' (רמ"מ בודק, למברג תרכ"ד) מובא סיפור נורא ומפורסם: פעם אחת בא הר"ר אלימלך מליז'נסק להקביל פני הר"ר שמעלקא, ונכנס לבית מדרשו של הר"ר ש בעוד רבינו לומד ושונה פרקו בנעימה, והמתין הר"ר עד שסיים רבינו לימודו ואז הוכיחו 'אחי אחי', עשה תשובה ושוב לבוראך', והלך לו. ונחלשה דעתו של רבינו על תוכחה זו, וכששאל את פה הר"ר על כך, ביאר לו כי כוונת הר"ר להוכיחו על שמסגף את עצמו ומתענה, שמתוך כך נגרם לו ביטול תורה.

[לגבי התייחסותו של רבינו לחסידות יש עדויות סותרות. לפי רמ"מ בודק (שם) בזמן ההלשנות כנגדם הגן רבינו עליהם ע"פ בקשת הר"ק מראפשיץ וסנגר עליהם בפני הממשלה (ראה א. מרקוס, החסידות, עמ' קע"ז), וכן בהיות הר"ר דובער בנו של הר"ר מליאדי במרחצאות קארלסבאד בקיץ תקפ"ה יחד עם רבינו, השתעשע עימו רבינו בדברי תורה, ואף קנה ממנו את ספריו וספרי אביו, כמבואר כל זה במכתבו (אגרות קודש אדמו"ר האמצעי, אגרת נ"ח, עמ' רכ"ה). וראה עוד ס' עשר זכויות, פיעטרקוב תרצ"א. עמ' 14 אות ז' על שיחתו של רבינו עם הר"ר מווארק].

מאידך, סיפר הגר"א היילפרין בשם זקניו (שיחתן של עבדי אבות ח"ב עמ' רצ"ט), שהם זוכרים היטב את המכתב שהיה בביתם בכת"ק של ה'ברוך טעם', ובו הוא משיב לרבינו ששאלו אודות גדירת גדר לבל תתפשט החסידות, והשיב לו ה'ברוך טעם' שאם כי גם הוא היה מתחילה בדעה זו, אבל הוא מוכרח להודות כי המצב הוא כעת שכל הפורש מהם נעשים בניו רשעים גמורים, עכ"ד. יש לתת את הדעת שרבינו וה'ברוך טעם' כיהנו ברבנות במורביה, ששם אכן ירדה היהדות פלאים בשנים אלו עקב התפשטות הרפורמה וההשכלה, ויתכן שרבינו הסכים עימו שבהתפשטות החסידות טמונה גם טובה.]

נגדו תמיד היתה מונחת רשימת 'קבלות' לזיכרון, ואלו הן: "רוח נכאה, דביקות המחשבה, כוונת התפלות, פרישת התענוגים, קדוש במותר, זהירות בנדרים, אנינות הגלות, סבל היסורים, שמירת שבת, תיקון תשובה וזכרון מיתה, ידיעת פשע חטאתי נגדי תמיד, זהירות מצוה שמצוה גוררת מצוה, לקרות התפלה מלה במלה בדחילו ורחימו, זלזול הנאת עולם בגלוי ונעלם, הרחמן ישים חלקנו עם הצדיקים".

פרשת גדולת מרדכי

פרק קטן מתוך תולדות בעל פרשת מרדכי שנדפס בראש המהדורה החדשה

מודעת זאת בכל הארץ גדולת רבינו מרדכי, בתורתו ובצדקתו, בחיזוק היהדות ובהרמת קרן התורה בכל מדינות אירופה בשנים ההם, ולא באנו כאן אלא לשרטט קווים קצרים לתולדותיו ופעולותיו, למען ידעו דור אחרון צדיק מה פעל...

בעיר ניקלשבורג ישב על התורה ועל העבודה בהתמדה נוראה, במיעוט מאכל ומיעוט שינה, וכל לימודו היה בעיון נורא, כאשר היה מייגע את עצמו לירד לעומק השיתין בכל סוגיא וסוגיא, ולא הניח זוית ופינה שלא הפך בה. עד שמתוך עוצם

עיונו והתמדתו ודרכו הנוקבת בלימודו, לקה בכאב חצי הראש (המכונה בימינו מיגרנה), ממנה סבל כל ימיו כמתואר כמה פעמים בתשובותיו, ובמשך חייו הוצרך להפסיק מלימודו העמוק בתקופות שונות, כפי הוראת הרופאים, ואף הוצרך לנסוע למרחצאות להברות גופו ומוחו. אך רבינו הצדיק עליו את הדין, והיה נוהג לומר 'ברוך ה' אשר לא הסיר מאתי מצוה זאת לקבל יסורין של אהבה כל ימי'.

גם מחכמת האמת לא הניח ידו, ולפי מקורות שונים היה רבי שמעלקא מניקלשבורג מורו ורבו בתורת הסוד, בה הגה רבינו תדיר בקדושה ובטהרה, עד אשר היה בקי בכל חדרי תורה, נגלה ונסתר, וכפי שסיפר מרן החתם סופר, שבשהותו עם רבינו במרחצאות בבאדען, עברו יחדיו על ש"ס בבלי וירושלמי, ספרא וספרי, תוספתא ומכילתא וכתבי האר"ז. ואף בקבלה מעשית היו ידו רב לו, והיה עוסק בה בעת צורך גדול.

אף משאר חכמות לא סילק רבינו את ידיו, והיה בקי בכל ספרי הפילוסופיה שחיברו רבותינו הראשונים, דוגמת ספר מורה נבוכים, הכוזרי, העיקרים, העקדה וחובת הלבבות. וכן היה בקי בספרי התכונה ובחכמת הדקדוק באופן מפליא. גם היה בקי בחכמת השיר והפרוזה, בצחות לשון הקודש, ועטו עט סופר מהיר במליצות וחרוזים שהיה שואב מהמקרא ומספרי חז"ל שעמדו למיד לנגד עיניו, כפי שעולה ממכתביו ותשובותיו. חכמות אלו עמדו לו לעזר ואחיסמך במשך שנות כהונתו כרב מדינת מורביה, במלחמתו עם הרפורמים והמשכילים ובעמדו בחצר המלך, שם גילה כוחו זה והשיב מלחמה שיערה בהשכל ובדעת, ונועם מליצותיו ניכרות בכל מכתביו ובהסכמותיו.

מלבד התמדתו המופלגת, התנהג רבינו בגינוני פרישות נוראים, ולא נהנה מן העולם הזה יותר מהמיעוט ההכרחי לבריאות גופו. גם מאשתו פירש כמה שנים בימי צעירותו, בעקבות נדר שנדר, ומגיל חמישים פרש ממנה לגמרי, והיה שולח

Honoring Shabbos The Gemara (*Eruvin* 40-41) discusses the ramifications of a *taanis* on Erev Shabbos. According to Rabi Yehudah we should eat something before Shabbos in order not to come into Shabbos “afflicted” (hungry), while according to Rabi Yose, we continue to fast until nightfall.

Perhaps this may be related to the more famous *machlokes* in *Pesachim* (100a) between Rabi Yehudah and Rabi Yose regarding eating a meal late Friday afternoon. Rabi Yehudah maintains that a person must stop eating early on Friday in order to have an appetite for *seudas Shabbos*, whereas Rabi Yosi permits continuing to eat into the night. In both of these scenarios Rabi Yehudah is concerned about the honor of Shabbos even prior to or upon its arrival whereas Rabi Yose is not.

The Gemara concludes with the statement of Mar Zutra that we complete the fast, even though this means going into Shabbos. Tosfos and other Rishonim (see *Mordechai* #494) explain that Mar Zutra was saying not that a person is *required* to finish the fast, but that he is *permitted* to do so. Therefore, someone who feels “afflicted” may break the fast and eat before Shabbos. The *Mordechai* further cites Rabbeinu Meir of Rothenberg that one need fast only until *plag haminchah* (1.25 hours before night); his *talmid* the Tashbetz says that his Rebbi ate at sunset, which was definitely before nightfall.

Shailos V’Teshuvos Maharil (#33) says that in the case of a *taanis yachid* (fast required of an individual) one may be lenient and eat at *plag haminchah*, once he has accepted Shabbos; but for a *taanis tzibbur* (communal fast) one should wait until nightfall to eat. In a second teshuva (#157), Maharil accepts the opinion permitting eating before nightfall even on a *taanis tzibbur*, while saying that his personal practice is to be strict.

Despite all these opinions, the Shulchan Aruch (O.C. 249:4) rules that one must fast until nightfall. Rema (*ibid*), following Maharil (#33), is lenient regarding a *taanis yachid*, but for a *taanis tzibbur* he requires waiting for nightfall to eat.

Other Fast Days Today, when fasting has become less common, the practical application of this halachah is usually limited to Asarah B’Teves. However, Poskim discuss other fast days that can coincide with Erev Shabbos: **1)** Erev Rosh Hashanah. **2)** Yom Kippur Katan when Rosh Chodesh falls on Shabbos (*Mg”A* 417:1). **3)** Shovavi”m Ta”t, according to some *minhagim*. **4)** Taanis Esther for a baal bris when Purim falls on a Sunday. **5)** Erev Pesach that falls on Friday. **6)** 28 Iyar (*Maharil* *ibid*). **7)** 1 Sivan in Worms (*Shvus Yaakov* vol. 2 #6). **8)** 20 Sivan. **9)** Erev Shabbos Chukas. **10)** *Taanis chalom*. **11)** *Taanis yom hachuppah*. **12)** *Taanis yahrtzeit*. Since most of these fasts have the status of *taanis yachid*, one may rely on Maharil and break the fast before nightfall.

A reason for the accepted halachah to complete the *taanis* specifically on Asarah B’Teves is as follows:

Avudraham’s Opinion An oft-quoted Avudraham (*Hilchos Taanis*) states that even if Asarah B’Teves would fall on Shabbos we would fast. The Bais Yosef (O.C. 450) wonders: How is it possible for Asarah B’Teves to be stricter for us than Tishah B’Av, which is postponed because of Shabbos? Although Rashi (*Megillah* 5a) states clearly that if 10 Teves would fall on Shabbos the *taanis* would be postponed to Sunday just like Tishah B’Av, *Eliyahu Rabbah* (550:3) finds support for Avudraham’s opinion in *Teshuvos HaGeonim*.

Some answers: **1)** The Yaaros Devash (Vol. 1, *Drush* 2; Vol. 2, *Drush* 6 & 12) explains that תחילת הפורענות עדיפי, the onset of a tragedy is in a way harsher than what follows, and therefore Asarah B’Teves is in a way even stricter than Tishah B’Av. **2)** The Chasam Sofer (see *Drashos* 8 Teves 5589, 5590, 5593) explains that the punishment of 10 Teves befell us on account of the desecration of Shabbos, and in fact actually occurred on Shabbos, so the tragedy is directly linked to Shabbos. **3)** The *Minchas Chinuch* (Mitzvah 301) and *Chiddushei HaGrach* (on Shas) explain that *taanis Asarah B’Teves* is contingent on the actual day (בצעם היום הזה) and therefore cannot be postponed, as opposed to the other fast days which are linked only to the month (ie. צום הרביעי צום החמישי). **4)** Finally, the Or Someach (*Hilchos Taanis* 5:6) explains that since Asarah B’Teves is only a daytime fast, it is permitted on Shabbos, as one can have *kiddush* and a *seudah* at night; while Tishah B’Av (like Yom Kippur) is a 24-hour fast, and may not override Shabbos because that would force us to ignore Shabbos completely, an *issur min haTorah*.

Although based on our calendar Asarah B’Teves cannot fall on Shabbos and thus Avudraham’s opinion is merely academic, it may have a ramification. The Rishonim say that someone who fasts on Friday because of a bad dream fasts until nightfall. If this fast can partially override Shabbos itself, it can certainly override the halachah of not entering Shabbos in a state of fasting. The Or Someach applies the same concept to Asarah B’Teves on a Friday: Since it would push off Shabbos itself, it certainly overrides the halachah of not coming into Shabbos while fasting.

Strengthening the Shabbos As noted, the Chasam Sofer explains that the tragedy of Asarah B’Teves was in fact a punishment for Shabbos desecration (*Yirmiyahu* 17, 19-27). The fast-day Haftarah discusses Shemiras Shabbos. Perhaps entering Shabbos while fasting, which would normally be disrespectful to Shabbos, reminds us to honor Shabbos more when greeting it the rest of the year, by preparing early and avoiding the last-minute rush.

